

Соціальні стандарти гідної оплати праці та їх дотримання в Україні

Т. ПЕРЕГУДОВА,
кандидат економічних наук
Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля,
м. Луганськ

Стаття присвячена обґрунтуванню підходу щодо оцінювання гідної оплати праці. Визначено її сутність, соціальні індикатори й стандарти, за допомогою яких досліджено стан оплати праці в Україні.

Статья посвящена обоснованию подхода по оценке достойной оплаты труда. Определены ее сущность, социальные индикаторы и стандарты, с помощью которых исследована ситуация в оплате труда в Украине.

The article is about the decent wages off work. The author proposes a system of assessment to decent pay, wich is based on social standards indicators.

Ключові слова: гідна оплата праці, соціальний стандарт, прожитковий мінімум, мінімальна, середня, модальна, номінальна, реальна заробітна плата, продуктивність праці.

Постановка проблеми. Забезпечення гідної праці є досить актуальним питанням у світовій практиці та в системі формування соціальної політики України. Однією із важливих складових цього питання є гідна оплата праці, що має сприяти відтворенню робочої сили, надавати можливості задовольняти потреби населення, реалізувати трудовий потенціал, стимулювати до високопродуктивної праці та самовдосконалення, забезпечувати прямій залежності між рівнем кваліфікації та винагородою.

Аналіз стану оплати праці в Україні вказує на певні деформації, серед яких: незначна частка в структурі доходів заробітної плати та, навпаки, велика питома вага соціальної допомоги та інших одержаних поточних трансфертів; низький рівень модальної заробітної плати порівняно з середньою; значна кількість населення, що отримує заробітну плату в межах прожиткового мінімуму та такої категорії людей, як працюючі бідні.

Наслідком наведеного є підвищення рівня соціально-економічних ризиків у сфері праці. До таких відносяться: нездатність домогосподарств забезпечити гідний рівень життя, зниження трудової мотивації працівників, відсутність у більшості з них умов самореалізації, соціальна нестабільність, бідність.

Наведене актуалізує подальші наукові дослідження, спрямовані на забезпечення гідної праці.

Стан дослідження проблеми й виокремлення нерозв'язаних досі питань. Вагомий внесок у вирішення зазначених питань внесли такі вітчизняні науковці: С. Задорожна В. Івашкевич, І. Калачова, А. Колот, Г. Куліков, Е. Лібанова та інші.

Аспектам вимірювання гідної праці присвячено праці наступних зарубіжних науковців: Р. Анкер, І. Ахмед, Д. Бесконд, Ф. Бонне, Д. Гай, Ф. Еггер, Ф. Мехран, Дж. Ріттер, Г. Стендінг, Ж. Фігуередо, І. Чернишев, А. Шатеньє.

На проблеми в оплаті праці вказує В. Радаєв, який звертає увагу на низьку самооцінку населенням рівня трудових доходів, що формує категорію працюючих бідних за визначенням респондентів, а це справляє вплив на зниження мотивації до праці.

Трудовий дохід серед критеріїв гідної праці в інтелектуальній діяльності розглядає Т. Смирнова. Вона тлумачить його як винагороду, достатню для задоволення потреб сім'ї; матеріальну винагороду, надання будь якого страхування, матеріальну допомогу, соціальний пакет¹.

В дослідженні професора Н. Волгіна до проблем оплати праці в Російській Федерації віднесено низький рівень заробітної плати, відставання мінімального рівня оплати праці від прожиткового мінімуму, слабку залежність між розміром оплати праці та фактичним трудовим внеском працівника, затримки з виплатою заробітної плати, недосконалу організацію оплати праці, зрівнялівку та високу диференціа-

¹ Смирнова Т. В. Критерии достойного труда в интеллектуальной деятельности. [Текст]: автореф. дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.05 / Т. В. Смирнова; Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова. – М., 2010. – С. 17.

цію в оплаті праці, низьку частку оплати праці в сукупному доході працівника².

Наведене є надзвичайно актуальним і для України, що потребує комплексного дослідження стану оплати праці з питань її гідності. Це, на наш погляд, має відбуватись на основі систематизації соціальних стандартів у цій сфері.

Тому, **метою статті** є поглиблення теоретико-методологічних та методичних засад оцінювання гідної оплати праці на основі систематизації соціальних індикаторів і стандартів та дослідження їх дотримання в Україні. Також:

- запропоновано концептуальний підхід до оцінювання гідної оплати праці на основі виявлення соціальних індикаторів і стандартів;
- поглиблено соціально-економічну сутність категорії «гідна оплата праці» та «соціальні стандарти гідної оплати праці»;
- визначено систему індикаторів і соціальних стандартів оплати праці, для оцінки міри їх відповідності критеріям гідності;
- оцінено відповідність стану оплати праці в Україні наведеним соціальним стандартам за останні роки.

Виклад основного матеріалу. Згідно з Концепцією гідної праці Міжнародної організації праці (МОП) її критеріями є соціальний захист, дотримання прав працівника, доступ до зайнятості, соціальний діалог. Гідна оплата праці є, на наш погляд, також важливим критерієм останньої.

Сучасна наука, законодавчі документи визначають гідну оплату праці по-різному. Так, в російських нормативно-правових документах можна зустріти наступне тлумачення: «гідна заробітна плата» – заробітна плата, що забезпечує розширене відтворення людського та трудового потенціалу, економічну свободу працюючій людині та його родині³.

У різних моделях оцінки гідної праці оплата досліджується під різним кутом погляду. Так, Р. Анкер, І. Чернишев, Ф. Еггер, Ф. Мехран, Дж. Ріттер серед критеріїв, які стосуються оплати виділяють статусні характеристики праці.

Д. Бесконд, А. Шатенє, Ф. Мехран оцінюють рівень годинної оплати праці, Ф. Бонне, Ж. Фігуерредо, Г. Стендінг – гарантії отримання доходів.

Підкреслюючи вагомий внесок цих учених у вирішення питань оцінювання гідної праці, слід сказати, що недостатньо уваги приділяється оцінці оплати праці зі встановленням нормативних значень для певної країни.

В основу оцінювання гідності оплати праці за допомогою встановлення нормативних значень соціальних індикаторів покладено розуміння сутності категорії «гідна оплата праці». Вона тлумачиться як складова гідної праці, що обумовлюється дотриманням таких основних функцій: відтворювальної, тобто забезпечення відновлення робочої сили працівника, стимулюючої – встановлення залежності між затратами, результатами праці та винагородою, оптимізаційної – дотримання принципу випереджаючих темпів зростання продуктивності праці над темпами зростання середньої заробітної плати, соціальної – справедливості оплати праці, відсутність дискримінації, рівна заробітна плата за однакову роботу. Здатність виконувати ці функції проявляються через дотримання соціальних стандартів за індикаторами.

На основі аналізу наукової літератури⁴⁻⁵, вважаємо за доцільне виділити наступні індикатори, за якими має оцінюватись дотримання соціальних стандартів оплати праці:

- співвідношення прожиткового мінімуму для працездатних осіб (SMin – subsistence minimum) й мінімальної заробітної плати (MinW – minimum wages);
- співвідношення мінімальної і середньої заробітної плати (AW – average wages);
- співвідношення мінімальної, середньої і модальної заробітної плати (MW – modal wages);
- питома вага заробітної плати в структурі доходів населення;
- співвідношення темпів зростання номінальної і реальної заробітної плати;
- питома вага осіб, що отримують заробітну плату у межах прожиткового мінімуму;
- заборгованість із виплати заробітної плати;
- співвідношення темпів зростання продуктивності праці і темпів зростання середньої заробітної плати;
- гендерна нерівність в оплаті праці як співвідношення середньої заробітної плати жінок і чоловіків.

З метою з'ясування стану оплати праці в Україні першочерговим є визначення системи соціальних стандартів (от англ. standard – норма, приклад), під якими ми розуміємо – норми показників у сфері оплати праці, дотримання яких є бажаним.

Проведений аналіз наукової літератури надав можливість систематизувати соціальні стандарти за запропонованими індикаторами, що наведено в табл. 1.

² Волгин Н.А. Достойная оплата труда как условие и следствие достойного труда в инновационной экономике. - [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://igrp.ru/library/volgin_na_dostojnaja_oplata_truda_kak_uslovie_i_sledstvie_dostojnogo_truda_v_innovacionnoj_j

³ Стандарти достойного труда. Приложение № 1 к постановлению Исполкома ФНПР от 22.08.2012 № 5-1. – С.1. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://fopko.ru/wp-content/uploads/2013/04/2012-08-22_pril1-standart-zarplata_za-dost-trud-2012.pdf

⁴ Становлення середнього класу: домінанта національної стратегії України / [Баліцька В.В., Близнюк В.В., Крикун О.І., Мусіна Л.А., Скрипниченко М.І. та ін.]. – К.: Четверта хвиля, 2009. – С. 87-99.

⁵ Васильченко В. С. Державне регулювання зайнятості: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – С. 49–55.

Таблиця 1

Модель діагностики гідної оплати праці

№ з/п	Індикатори	Стандарт - нормативне значення
1	Співвідношення прожиткового мінімуму для працездатних осіб й мінімальної заробітної плати	$\frac{MinW}{SMin} \geq 1$
2	Співвідношення мінімальної і середньої заробітної плати	$\frac{MinW}{AW} \rightarrow [40\%, 68\%]$
3	Співвідношення мінімальної, середньої і модальної заробітної плати	$\frac{ModW}{MinW} \rightarrow AW, [40\%, 68\%]$
4	Питома вага заробітної плати в структурі сукупних доходів населення	65 – 85%
5	Співвідношення темпів зростання номінальної і реальної заробітної плати	Тенденція до зменшення різниці в темпах росту
6	Питома вага осіб, що отримують заробітну плату у межах прожиткового мінімуму	Має відповідати частці осіб, що зайняти малокваліфікованою працею
7	Заборгованість із виплати заробітної плати	Відсутня, або тенденція до зменшення
8	Співвідношення темпів продуктивності праці й середньої заробітної плати	Темпи зростання продуктивності праці мають випереджати темпи зростання середньої заробітної плати
9	Гендерна нерівність в оплаті праці як співвідношення заробітної плати жінок і чоловіків	Тенденція до рівності

З метою дослідження стану оплати праці в Україні за останні роки в табл. 2⁶ нами наведено додаткові показники, які використовувались для розрахунку основних соціальних індикаторів за 2008–2012 рр.

⁶ Наведено та розраховано за даними джерел:

Минимальная зарплата (Украина). - [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://index.minfin.com.ua/index/salary/> www.ukrstat.gov.ua

Праця України 2008: Статистичний збірник / Державний комітет статистики України: №09/4-11/162 від 22.07.2009. Відповідальна за випуск Н.В. Григорович. – Київ – 2009. – С. 209, С. 215–216, С. 61.

Праця України у 2009 році: Статистичний збірник / Державний комітет статистики України: №09/3-32/170 від 20.07.2010. Відповідальна за випуск І.В. Сенік. – Київ – 2010. - С. 224, 230-231, с. 71.

Праця України у 2010 році: Статистичний збірник / Державна служба статистики України. Відповідальна за випуск І.В. Сенік. – Київ – 2011. – С. 205, С. 211–212, С. 64.

Праця України у 2011 році: Статистичний збірник / Державна служба статистики України. Відповідальна за випуск І.В. Сенік. – Київ – 2012. – С. 197, С. 206–207, С. 64.

Праця України 2012: Статистичний збірник / Державна служба статистики України. Відповідальний за випуск І.В. Сенік. - Київ – 2013. – С. 207–208, С. 180, С. 199, С. 209, С. 249, С. 65.

Україна у цифрах 2012. Статистичний збірник. Державна служба статистики України. За редакцією О.Г. Осауленка. Відповідальний за випуск О.Е. Остапчук. – Київ. – 2013. – С. 28, 178.

Статистичний щорічник України за 2012 рік / Державна служба статистики України. – За редакцією О.Г. Осауленка. Відповідальний за випуск О.Е. Остапчук. – Київ. – 2013. – С. 533.

Ринок праці у 2009 році. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>

Ринок праці у 2010 році. – 19.04.2011р. №09/2-24/115. – С. 6. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>

Ринок праці у 2011 році. – 20.04.2012р. №09/2-26/129. – С. 6. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>

Ринок праці у 2012 році. – 18.04.2013р. №09/2-26/119. – С. 6. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>

Економічна активність населення України 2008: Стат. збірник / Державний комітет статистики України: №09/2–11/160 від 21.07.2009 р. Відповідальна за випуск Н.В. Григорович. – Київ. – 2009. – С. 87.

Економічна активність населення України 2009: Стат.збірник./ Державний комітет статистики України: №09/2–23/167 від 20.07.2010р. Відповідальна за випуск І.В. Сенік. – Київ. – 2010. – С. 77.

Економічна активність населення України 2010: Стат.збірник./ Державна служба статистики України. Відповідальна за випуск І. В. Сенік. – Київ – 2011. – С. 77.

Економічна активність населення України 2011: Стат.збірник./Державна служба статистики України. Відповідальна за випуск І. В. Сенік. – Київ – 2012. – С. 76.

Економічна активність населення України 2012: Стат.збірник /Державна служба статистики України. Відповідальна за випуск І. В. Сенік. – Київ – 2013. – С. 80.

Пункти 3,5,6,7,10,15,17,20,22,26,27,28 в табл. 2 – розраховано автором на основі наведених статистичних даних.

Таблиця 2

Динаміка дотримання соціальних стандартів гідної оплати праці в Україні за 2008–2012 рр.

№ з/п	Показники/індикатори	Роки				
		2008	2009	2010	2011	2012
1	Прожитковий мінімум для працездатних осіб, грн.	669	744	922	1004	1134
2	Мінімальна заробітна плата, грн.	605	744	922	1004	1134
3	Співвідношення прожиткового мінімуму й мінімальної заробітної плати	0,90	1	1	1	1
4	Середня заробітна плата, грн.	2001	2233	2629	3054	3377
5	Темпи зростання середньої заробітної плати, у % до 2008 р.	100,00	111,59	131,38	152,62	168,77
6	Темпи зростання середньої заробітної плати, у % до попереднього року	-	111,59	117,73	116,17	110,58
7	Співвідношення мінімальної і середньої заробітної плати, %	30,23	33,32	35,07	32,87	33,58
8	Середньомісячна заробітна плата, в розрахунку на одного штатного працівника, грн.	1806	1906	2239	2633	3025
9	Темпи зростання середньомісячної заробітної плати, у % до 2008 р.	-	105,54	123,96	145,79	167,50
10	Темпи зростання середньомісячної заробітної плати, у % до попереднього року	-	105,54	117,47	117,60	114,89
11	Модальна заробітна плата працівників, грн.	від 1500,01 до 2000,00	від 1500,01 до 2000,00	від 2000,01 до 2500,00	від 1004,01 до 1500,00	від 1134,01 до 1500,00
12	Питома вага працівників, які отримували заробітну плату в межах модального значення, %	14,4	14,3	11,7	23,7	19,6
13	Співвідношення модальної й середньої заробітної плати, %	75,0-100	67,2-89,6	76,1-95,1	32,9-49,1	33,5-44,4
14	Питома вага заробітної плати в структурі доходів населення, %	43,3	40,8	41,7	41,8	42,2
15	Темпи зростання номінальної заробітної плати, %	133,7	105,5	120,0	117,6	114,9
16	Темпи зростання реальної заробітної плати, у % до попереднього року	106,3	90,8	110,2	108,7	114,4
17	Співвідношення темпів приросту номінальної та реальної заробітної плати, %	27,4	14,7	9,8	8,9	0,5
18	Питома вага працівників, яким заробітну плату нараховано у межах прожиткового мінімуму, %	13,4	8,2	7,2	5,6	5,2
19	Зайнятість населення найпростішими професіями, %	23,2	23,6	24,0	23,9	23,4
20	Питома вага штатних працівників з несповною та базовою вищою освітою, %	24,5	24,2	24,0	23,9	23,6
21	Питома вага штатних працівників з повною вищою освітою, %	29,9	31,3	32,6	33,5	34,5
22	Питома вага штатних працівників без освіти, %	45,6	44,5	43,4	42,6	41,9
23	Заборгованість із виплати заробітної плати, млн. грн.*	1188,7	1473,3	1218,1	977,4	893,7
24	Динаміка заборгованості, у % до січня попереднього року*	177,8	123,9	82,7	80,2	91,4
25	Валовий внутрішній продукт, млн. дол. США	311777	265763	276791	291064	-
26	Чисельність зайнятого населення у віці 15–70 років, тис. осіб	20972,3	20191,5	20266,0	20324,2	20354,3
27	Продуктивність праці (ВВП у дол. США в розрахунку на одного зайнятого)	14866,13	13162,12	13657,90	14321,06	-
28	Індекс продуктивності праці (у % до 2008 р.)	100	88,54	91,87	96,33	-
29	Темпи зростання продуктивності праці, у % до попереднього року	-	88,54	103,77	104,86	-
30	Співвідношення заробітної плати жінок і чоловіків, %	75,2	77,2	77,8	74,9	77,6

* - на початок наступного року.

Так, першим серед індикаторів гідної оплати праці наведено співвідношення мінімальної заробітної плати й прожиткового мінімуму. Згідно зі статтею 95 Кодексу законів про працю України: «Мінімальна заробітна плата – це законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може провадитися оплата за виконану працівником місячну, а також погодинну норму праці (обсяг робіт)... Розмір мінімальної заробітної плати встановлюється і переглядається відповідно до статей 9 і 10 Закону України «Про оплату праці» та не може бути нижчим від розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб».

Регулювання встановлення мінімальної заробітної плати МОП відбувається на основі Конвенції № 131, ратифікована у 2005 р., про встановлення мінімальної заробітної плати з особливим урахуванням країн, що розвиваються, Конвенції про запровадження процедури встановлення мінімальної заробітної плати №26, прийнятої 1928 р., Конвенції про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності № 100, прийнятої 1951, Конвенції про процедуру встановлення мінімальної заробітної плати в сільському господарстві №99, прийнятої 1951 р.

При чому, зазначається, що «... можуть встановлюватись мінімальні ставки заробітної плати працівників, зайнятих у певних галузях чи секторах промисловості (і, зокрема, в домашньому виробництві), в яких не існує ефективної системи регулювання заробітної плати через колективні договори чи будь-яким іншим шляхом і в яких заробітна плата дуже низька.»⁷

Таким чином, можемо стверджувати, що мінімальна заробітна плата має встановлюватись за некваліфіковану працю і дорівнювати, а краще бути більшою прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

В 2000 р. співвідношення вказаного індикатору становило 0,41, в 2008 р. – 0,90, що не відповідає вимогам стандарту (табл. 1)⁸. З часом значення індикатора нормувалось і в останні роки індикатор дорівнював одиниці. Незважаючи на це, невисокий розмір мінімальної заробітної плати й прожиткового мінімуму в Україні критикуються як науковцями, так і політиками. Так, на думку А. Павловського, прожитковий мінімум на одну особу в Україні в 2012 р. мав бути 2400 грн⁹. З урахуванням наведеного, значення першого індикатору становитиме - 0,47, що не відповідає стандарту.

Наступним індикатором гідної оплати праці на макrorівні є співвідношення мінімальної і середньої заробітної плати. МОП та європейською практикою вважається доцільним наступне значення такого співвідношення – від 40% до 60%, а Радою Європи – 68% середньої заробітної плати¹⁰⁻¹². Згідно з проведеними розрахунками можемо стверджувати про відставання від стандарту значень цього індикатору та його незмінність протягом останніх років (табл. 2).

Згідно з моделлю оцінювання гідної оплати праці третім індикатором є співвідношення середньої і модальної заробітної плати (остання – то розмір зарплати, що найчастіше зустрічається в сукупності працівників). На наш погляд, рівні зазначених заробітних плат повинні зближуватись, тобто їх співвідношення має прямувати до одиниці. Відставання розмірів модальної заробітної плати від середньої вказує на специфічну диференціацію оплати праці, що характерно для України. Згідно зі статистичними даними, рівень модальної заробітної плати в 2012 р. знаходився в межах від 1134,01 до 1500,00 грн, що менше середньої заробітної плати в 3,00–2,25 рази. Детальна інформація розподілу працівників за рівнем заробітної плати в 2012 р. наведена на рис. 1¹³.

На гостроту питання щодо оплати праці в Україні вказує і значення четвертого індикатору – питомої ваги заробітної плати в структурі сукупних доходів населення. При визначенні соціального стандарту, в цьому випадку, ми орієнтувались на досвід розвинутих країн світу, в яких вона дорівнює 65–85%¹⁴. Аналіз в Україні доводить не тільки відставання його від норми, а також зменшення порівняно з 2008 р.

Проаналізуємо значення за наступним індикатором – співвідношення темпів росту номінальної і реальної заробітної плати. До 2008 р. темпи зростання номінальної заробітної плати підвищувались. З 2009 р. ця тенденція припинилась. Простежується нестійка тенденція щодо темпів змін реальної заробітної плати зі значним падінням у 2009 р. Скорочення співвідношення темпів зростання номінальної і реальної заробітної плати відбулося на фоні невисоких темпів зростання номінальної заробітної плати.

Водночас, незважаючи на поступове зменшення розриву між темпами зростання номінальної та реальної заробітної плати, рівень заробітків більшості працівників є надзвичайно низьким. Про проблемні аспекти

⁷ Конвенція про запровадження процедури встановлення мінімальної заробітної плати №26, стаття 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua

⁸ Минимальная зарплата (Украина). - [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://index.minfin.com.ua/index/salary/>

⁹ Опозиція озвучила, яким насправді повинен бути прожитковий мінімум в Україні – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.novostimira.com.ua/novyny_36077.html

¹⁰ Профіль гідної праці в Україні. – Під редакцією Івашкевича В. В., генерального директора Інституту розвитку соціального страхування та кредитування. – 2011 р. – С. 11.

¹¹ Становлення середнього класу: домінанта національної стратегії України / [Баліцька В.В., Близнюк В.В., Крикун О.І., Мусіна Л.А., Скрипниченко М.І. та ін.]. – К.: Четверта хвиля, 2009. – С. 98.

¹² Новіков В.М., Сітнікова Н.П., Мусіна Л.А., Семенов В.В. Соціальні трансформації: міжнародний та вітчизняний досвід. – К., 2003. – С. 159.

¹³ Праця України 2012: Статистичний збірник / Державна служба статистики України. Відповідальний за випуск І.В. Сенік. – Київ – 2013. – С. 207–208.

¹⁴ Васильченко В. С. Державне регулювання зайнятості: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – С. 49.

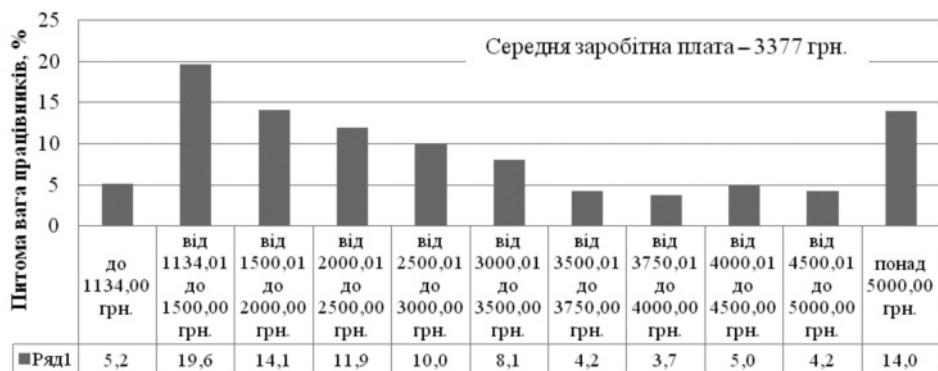

Рис. 1. Розподіл кількості штатних працівників (яким оплачено 50% і більше робочого часу) за розмірами нарахованої їм заробітної плати в Україні за грудень 2012 р., %

щодо виконання відтворювальної функції заробітної плати свідчить наявність осіб, що отримують заробітну плату в межах прожиткового мінімуму (наступний індикатор гідної оплати праці). В 2012 р. їх частка становила 5,2% (табл. 2), менше середньої заробітної плати получали більше 50% працюючого населення (див. рис. 1).

Незважаючи на поступове зменшення, значними залишаються обсяги заборгованості з виплати заробітної плати, які на початок 2013 р. становили 893,7 млн. грн., хоча і мають тенденцію до зменшення.

Аналізуючи восьмий соціальний індикатор, слід врахувати, що темпи приросту продуктивності праці мають випереджати темпи приросту середньої заробітної плати. Аналіз статистичних даних та результатів, проведених розрахунків за цим індикатором, (див. табл. 2), дозволив зробити наступні висновки:

- індекс продуктивності праці в 2009–2011 рр. у % до 2008 р. має тенденцію до зменшення за одночасного постійного зростання середньої заробітної плати;
- дещо позитивними є темпи зростання продуктивності праці в розрахунку до попереднього року, однак, темпи зростання середньої заробітної плати за аналогічні періоди більші, ніж темпи зростання продуктивності праці.

Порівнюючи дані з країнами Євросоюзу, слід навести результати досліджень Г. Кулікова: продуктивність праці в Україні становить 30% продуктивності праці країн ЄС, середня заробітна плата: 4–17%¹⁵.

Порушення економічного принципу необхідності перевищення темпів зростання продуктивності праці над темпами зростання заробітної плати з одночасною масштабною диференціацією доходів населення призводить до суттєвого соціально-економічного ризику – поглиблення та продовження економічної кризи в країні.

Актуальними для України залишаються питання гендерної нерівності в оплаті праці (див. табл. 2). Так, станом на кінець 2012 р. співвідношення заробітної плати жінок і чоловіків дорівнювало 77,6%.

Висновки. Дотримання Концепції гідної праці потребує пошуку можливостей її забезпечення в

Україні. Важливим напрямом у відповідній аналітичній роботі є оцінювання оплати праці з позицій її гідності.

Для комплексного дослідження гідної оплати праці пропонується враховувати соціальні стандарти, тобто нормативні значення за індикаторами, серед яких: співвідношення прожиткового мінімуму й мінімальної заробітної плати, співвідношення мінімальної і середньої заробітної плати, співвідношення мінімальної, середньої і модальної заробітної плати, питома вага заробітної плати в структурі доходів населення, співвідношення темпів зростання номінальної і реальної заробітної плати, співвідношення темпів зростання продуктивності праці і темпів зростання середньої заробітної плати, гендерна нерівність в оплаті праці за співвідношенням середньої заробітної плати жінок і чоловіків, питома вага осіб, що отримують заробітну плату у межах прожиткового мінімуму, заборгованість із виплати заробітної плати.

Результати проведеного дослідження в Україні підтверджують недотримання більшості з соціальних стандартів гідної оплати праці та, відповідно, невиконання її основних функцій, про що свідчать: відставання темпів зростання продуктивності праці й середньої заробітної плати від темпів країн ЄС; низька питома вага заробітної плати в структурі доходів населення; наявність суттєвої диференціації у розмірах заробітної плати; гендерна нерівність. Наведене підкреслює недосконалу систему оплати праці в Україні. Це призводить до подальшого розшарування населення на багатих і бідних, збільшення дискримінації з боку роботодавців та інших негативних наслідків.

Підводячи підсумок, слід звернути увагу на багатоаспектність проблеми гідної оплати праці. Серед питань, які потребують невідкладного вирішення постають – дотримання інших функцій заробітної плати, зокрема. регулюючої, формування платоспроможного попиту населення та додаткових індикаторів гідної оплати праці, якими є: відповідність рівня заробітної плати професійно-кваліфікаційному рівню працівника, посилення залежності між трудовими затратами, результатами та винагородою за працю тощо, що стане предметом подальших досліджень.

¹⁵ Куліков Г.Т. Шляхи регулювання оплати праці в Україні // Праця і зарплата. №29. – 6 серпня 2008 р. – С. 4.